

**Charles Larmore. *Morality And Metaphysics*. New York:
Cambridge University Press, 2021. 238 s.
ISBN: 978-1108472340**

RAMAZAN BAYRAKTAR

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Ankara University Institute of Social Sciences, Türkiye
bayraktarramocan61@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-3240-5953>

Çağdaş dönem felsefe tartışmalarında analitik felsefe geleneğinin ve bilim felsefesi çerçevesinde mantıkçı pozitivizmin metafiziğe yönelik elimine edici tutumlarının metafizik olmadan bir ahlak oluşturma ya da ahlaki değerlendirme çabalarına yansımaları görebiliriz. Geldiğimiz nokta itibarıyla postmodern felsefenin sadece metafiziğe değil batı felsefesinin geneline yönelik yıkıcı tavrının hâkim olduğu bir zamanda¹ metafiziğe olan ihtiyacın önemi daha da belirginleşmektedir. Bu itibarla çağdaş dönemde metafiziğe olan ihtiyaç belki de felsefe tarihinde hiç olmadığı kadar gerekli ve önemlidir. Bu bağlamda metafizik temelli felsefe yapma cesareti göstermek kanaatimizce ehemmiyet verilmesi gereken bir husustur. Charles Larmore, bu cesareti gösteren çağdaş felsefecilerden sayılabilir.

Ele aldığımız eser, siyaset ve ahlak felsefesi üzerine düşünen ve eserler kaleme alan Larmore'un² farklı dergilerde yayımlanmış sekiz makalesini bir araya getirerek oluşturduğu *Morality and Metaphysics*'tir. Eserde yer alan makaleler ahlak ve metafizik ile yakından ilişkilidir. Ayrıca yazar, eser içerisinde ahlak ve metafizik arasında sıkı ve zorunlu bir ilişki olduğunu beyan etmektedir.

Analitik felsefenin metafiziğe yönelik düşmanca tavrının ve onu ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerin yoğun olduğu bir döneme ek olarak

¹ Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum*, Çev. İsmet Birkan (Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2013), 8, 60.

² Ramazan Bayraktar, *Ahlak: Eleştiri ve İnşa -Charles Larmore'un Düşüncesinde-* (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2023), 11-14.

postmodern dönemin metafizik yapmaya yönelik kritik tutumunun arttığı bir zamanda Larmore'un metafiziğin gerekliliğine yönelik ifadeleri dikkat çekicidir: "Bir metafiziğin yerini ancak başka bir metafizik alır" (s. 2-3) ifadesiyle esasında metafiziği reddetmenin de yine bir metafizik yapmak olduğunu hatırlatırken metafiziğin gerekli ve önemli oluşunu vurgular. Bu durumda metafiziğin kendi başına bir anlam ifade etmediğini eklemek gerekir. Metafiziğin Larmore'un düşüncesinde yer tutmasının önemi onun ahlak teorisine sağladığı zeminden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Larmore'un farklı dergilerde yayımlanan fakat konuları itibariyle ahlak ve metafizik temelinde bir araya getirdiği makalelerinin konu bakımından bütünlük arz ettiği ifade edilmelidir. Buna ek olarak metafiziğin canlılığını kaybettiği bir dönemde Larmore'un özgün tavrıyla onu tekrar canlandırma teşebbüsü kendi içerisinde anlamlı bir hamledir.

Yazar birinci bölümü *Ahlaki Bakış Açısının Yapısı ve Kapsamı* (The Structure and Scope of the Moral Point of View) başlığı altında dört makaleyi içerecek şekilde oluştururken ikinci bölümü *Benlik ve Dünya* (Self and World) şeklinde kalan dört makaleye tahsis etmiştir. Eserin en temel amaçlarından birisi ahlakla ilgili farklı düşünme açılarını ortaya koymaktır. *Morality and Metaphysics*'te yer alan meselelerin anlaşılması için giriş bölümünde Larmore söz konusu meselelerle alakalı bazı kavramlar sunmakta ve onlara yüklediği anlamları açıklamaktadır. Söz konusu kavramlar şunlardır: Metafizik, ahlak, akıl, özgürlük, benlik ve felsefe (ss. 1-14).

Eserin birinci bölümünün ilk makalesi "Reflection and Morality" (Refleksiyon ve Ahlak) başlıklı çalışmadır. Larmore bu makaleye bizi biz yapanın ahlak olduğu vurgusuyla birtakım ahlaki yükümlülüklerle dikkat çekerek ahlakın hem bireysel hem de toplumsal gerekliliğine ve oynadığı temel role işaret eder (s. 17). Söz konusu makalede *nedenleri* normatif bir bakış açısıyla kabul eden Larmore, onların keşfedilerek ortaya çıkarıldığını ifade eder. Bu özellikleri itibariyle *nedenlerin*³ keşfedilmesi hususu, onların rasyonel varlıklar olan insanlar tarafından inşa edilmediğini; bilakis normatif yapılarından mütevellit fark edilmeyi bekleyen şeyler olduğunu

³ Larmore için en genel anlamıyla *nedenler* akla mukabele eden ve akıl tarafından keşfedilen bir niteliğe sahiptir. *Nedenleri* metafizik ile irtibatlandırılan Larmore, metafizikle yakından bağlantılı olan özgürlük, akıl vb. kavramları da yine nedenler çerçevesinde açıklamaktadır. Ancak nedenler natüralist bir şekilde fiziksel ve psikolojik fenomenlere indirgenemeyecek bir dünyayı oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle *nedenler* fiziksel ve psikolojik fenomenlerden farklı, gerçeklik bakımından üçüncü bir dünyayı oluşturmaktadır. Bkz. Bayraktar, *Ahlak: Eleştiri ve İnşa -Charles Larmore'un Düşüncesinde-*, 77-86. Nedenlere böylesi bir statü kazandıran ve akli da onların varlığı üzerinden tanımlaya çalışan Larmore ne fizikalist ne de epifenomenalist olduğunu göstermektedir. Bilakis o nedenlere atfettiği konum itibariyle metafizik anlayışına sadık kaldığını ve özgün bir tavra sahip olduğunu göstermektedir.

göstermektedir. Bu makalede değindiği bir başka husus, *nedenlerle* yakından alakalı olan özgürlük meselesidir. O, ahlak teorilerinin bileşenlerinden birisi olan özgürlüğün *nedenlere* bağlı olarak ve aynı zamanda eğitim yoluyla geliştirilebileceğini ileri sürmektedir (ss. 18-22).

Eserin ikinci makalesinde “The Idea of Duties to Oneself” (Kişinin Kendine Karşı Görevleri Fikri) en temelde kendimize ve başkalarına karşı ahlaki olarak sorumluluklarımızın olup olmadığı hususu ile başlamaktadır. Akabinde Larmore, rasyonel varlıkları diğer varlıklardan ayıran en belirleyici özellik olarak onların ahlakın sesine kulak verebilme kabiliyetine sahip olmalarını öne sürmektedir. Kendiliğe karşı görevin başkalarına yönelik olandan daha değerli olmadığı hususunu öne süren Larmore, müteakiben Kant’ın yalan söylemenin her şartta kötü olduğu anlayışını eleştirmektedir. Diğer bir ifadeyle kendiliğe ait sorumluluktan daha önemli olarak kendimiz dışındakilere gösterilmesi gereken sorumluluk olarak öne sürülmekte böylesi bir hamleyle sürecin sonunda hasil olacak sonuçlar üzerinden gerekçelendirilme yapılmaktadır. Bu bağlamda ilgili makalede tartışılan bir mesele olarak Larmore için yalan söyleme eylemi büyük önem arz etmiyorsa ve büyük bir faydaya netice verecek potansiyele sahipse veya gerekçelendirilmesi koşuluyla ciddi problemi/kötülüğü önleme imkânı sağlıyorsa, yalan söyleme faaliyeti haklılandırılabilir şekilde değerlendirilmektedir (ss. 51-62).

Eserin birinci bölümünün üçüncü makalesi olan “The Ethics of Reading” (Okumanın Etiği) genel olarak okumanın bir kurala bağlanmasını konu edinmektedir. Larmore okuma meselesinin bir taraftan etik karakterli olduğunu ileri sürerken diğer taraftan *nedenlerle* de bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Okumanın etiği en temelde okuduklarımızda başkalarına iyi davranmakla birlikte bunun yanında metnin kendi içinde bu iyi kavramıyla bir ilişki kurabilir mi sorusunu konu edinmektedir. Burada etik ilişki okurla metnin yazarı arasında gerçekleşirken yazarın okurun huzurunda bulunmaması ve okurun yazarın niyetini anlama çabası da aynı zamanda okumanın etik yönünün başka bir vechesini oluşturmaktadır. Okumanın etik tarafının ana anlayışı olmak bakımından okurların metni okuduklarında onu anlama ve yorumlama faaliyetleri esasında ahlaki bir hususu seslendirmektedir (ss. 71-77). Okumanın etik tarafı, okurların herhangi bir metne ve yazarına dair sahip olacağı tutumdan hareketle ve metin yazarlarının da bu hususun şuurunda olmasından hareketle birçok yöne sahiptir. Söz gelimi okurun metne yönelik tutumları etik tavrın bir yönünü, yazara dair düşünceleri ve kanaatleri meselenin diğer tarafını teşkil edebilmektedir. Bu minvalde okumanın etik tarafı hem yazar hem de

okuyucu için sade bir aşama olmak yerine birçok hususu ihtiva eden bir süreçtir.

Eserin birinci bölümün son makalesi olan “The Holes in Holism” (Holizmdeki Boşluklar)’da Larmore, genel olarak ahlak için önemli konumda olan *nedenler* meselesini ele alır. Ahlak teorisine baktığımızda Larmore, ahlaki bir argümanı haklı çıkarmak için *nedenlere* başvurmak zorunda olduğumuzu vurgular. Diğer bir ifadeyle bir argümanı kabul etmek ve ona göre harekete geçmek ancak ve ancak *nedenlerin* haklı çıkardıkları şeye inanmaya bağlı olarak mümkündür. Dolayısıyla deneyimsel argümanlar tarafından sonuçların kabul edilmesi meselesi ve buna bağlı olarak oluşturulan inançlar normatif bir hususa, kabul edilmelerini haklı çıkaran *nedenler* ve kanıtlara bağlıdır. Aynı husus kişilerin nasıl hareket edeceğine dair durumlarda da geçerlidir (ss. 92-99).

Eserin ikinci bölümüne Larmore “Kant and The Meaning of Autonomy” (Kant ve Özerkliği Anlamı) makalesiyle başlamaktadır. Larmore bu makalesinde Kant düşünce yapısındaki özerklik kavramının anlam ve işlev açısından nereye tekabül ettiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. En genel itibariyle özerklik kavramı bu makalede Kant’ın rasyonel faille atfettiği bir nitelik olarak görünmektedir. Larmore, Kant açısından rasyonel failin en temel niteliği olan özerklik sayesinde ahlak alanını da inşa edebilecek kudrete sahip olduğunu ileri sürmektedir. Buradan hareketle Kantçı açıdan akıl hem ahlak kurallarını inşa edecek hem de onların geçerliliklerini sağlayıp koruyabilecek vüsate sahiptir (ss. 111-112). Bu bağlamda Larmore, makalede Kant’ın rasyonel faille atfettiği özerkliği tersyüz edip akıl eleştirisi yaparak özerklik niteliğinin ahlaka devredilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

İkinci bölümün ikinci makalesi “Moral Philosophy and Metaphysical Evasion” (Ahlak Felsefesi ve Metafiziksel Kaçış) başlığını taşımaktadır. Larmore’un felsefi düşüncesinde metafizik, bir bütün olarak gerçekliğin temel niteliklerini belirlemekle ilgili refleksif bir yapıyı ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle deneyimin farklı boyutları/aşamaları/nın, şeylerin genel tasvirinde ne şekilde bir bütün oluşturduğunu tespit etmeye dönük bir araştırmayı/soruşturmayı ifade eder. Bu noktada natüralist bir anlayışı eleştiren Larmore, bilimlerin verili koşullarıyla kalmayarak daha ileri bir seviyeye geçmek gerektiğini ileri sürmektedir (s. 134). Metafiziğe bu şekilde bir paye veren Larmore makalede ahlak fenomeni için de metafiziğin gerekliliğine işaret etmektedir. Onun metafiziği reddetmek yerine kabule dönük tavrı esasında ve özellikle ahlakın doğası/yapısı/nın anlaşılmasında metafiziğin oynadığı temel rolü göz önünde bulundurmasıyla alakalıdır. Diğer bir ifadeyle onun için metafizik, sadece gerçekliğin temel tasviri değil;

aynı zamanda ahlak meselesinin ne şekilde tezahür etmesi gerektiğini ortaya koymak bakımından kıymetlidir (ss. 1-2).

İkinci bölüm, üçüncü makale olan “The Conditions of Human Freedom” (İnsan Özgürlüğünün Koşulları) ile devam etmektedir. Larmore’un makeleleri yerleştirirken tercih ettiği bu sıra, özgürlük meselesini *nedenlerle* açıklamasından kaynaklanmaktadır. Larmore’un özgürlük anlayışındaki en temel husus, nedensel doğa anlayışının insan varlığının bütün eylemlerini belirlemesi değildir. Nedensel düzen esasında, rasyonel varlıkların kendileri ve etrafında bulunan şeyler üzerine şartsız ve koşulsuz tahakküm kuramadıklarından dolayı rasyonel varlıkları yönlendirmektedir. Böylesi bir anlayışın sebebi, akıl yetisinin Larmore için kendine yeter bir nitelikte olmamasındandır. Bundan dolayı akıl mekanizması için bazı ilave şeylere elbette ihtiyaç duymaktadır (ss. 185-186). Larmore için doğanın nedensel düzeni, insan özgürlüğünü belirleyen ya da ortadan kaldıran bir husus değil; özgürlüğe katkı sunan bir niteliğe sahiptir. Bu bölümde sonuç olarak Larmore, özgürlüğü sadece Kant’ta olduğu gibi doğanın nedensel düzleminden azade bir şekilde değil hem doğanın nedensel düzleminde hem de metafiziksel olmak üzere her iki açıdan değerlendirirken kendi özgürlük anlayışını mutlak bir özgürlük olarak sunmaz. Bunun yerine onu kademeli/dereceli bir şekilde büründürmektedir (s. 192).

Eserin son makalesi “Self-Knowledge and Commitment” (Kendilik Bilgisi ve Adanmak/Bağlılık) üzerinedir. Kendilik bilgisi ahlakla bağlantılı olması hasebiyle Larmore’un Delphi tapınağına yazılan Sokrates’in “kendini bil” sözüne yaptığı referansa dayanmaktadır. Burada “kendini bilmek,” kendiliğe dair davranışlarının farkında ve sorumlu olmayı gerektirir. “Kendini bil” sözüne mukabil Larmore, Augustinus’dan bir alıntı yaparak kendini bilmek için başkasının sesine muhtaç olduğumuzu söyler (ss. 211-214). Dolayısıyla kendini bilmek için başkasına muhtaç olduğumuz ortaya çıkar. Esasında Larmore ahlak fenomeniyle alakalı hem bu eserinde hem de diğer çalışmalarında ahlakın sesine kulak verebilmek adına başkalarına da ihtiyaç duyduğumuzu ifade eder. Buradan hareketle “kendini bil” sözü diğer benlikleri de içerisine dahil eder.

Eser, ele aldığı konular itibariyle her ne kadar felsefi meselelerle hemhal olmayan okurlar için çetrefilli ise de Larmore’un kullandığı üslubun konuyu anlaşılır kıldığını söyleyebiliriz. Zira Larmore, anlatmak istediği meseleleri ve inşa etmeye çalıştığı toeri/ler/y/i karmaşık bir şekilde değil anlaşılabilir ve takip edilebilecek şekilde izah eder.

Tüm bu hususiyetleri ve ele aldığı meselelerle eserin alana önemli bir katkı sunduğu ifade edilmelidir. Ahlakı ve metafiziği nasıl anlamalıyız? ve bu ikisi arasında nasıl bir bağ vardır? sorularına yanıt arandığı bir çalışma

olması ve en nihayetinde bir öneri sunması itibariyle eserin alanda mühim bir yer edineceği öngörülebilir. Larmore'un en temel hedefinin ahlaka dair yeni bir ses kazandırmak olduğu söylenebilir. Bu yeniliğin Larmore'un metafiziği canlandırmakla ve ahlakın metafiziğe duyduğu ihtiyacı teorileştirme hamlesiyle gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülür. Diğer bir ifadeyle bulunduğumuz dönemde, metafizikten yaşanan radikal kopuşun deneyimlendiği bir çağda metafiziğe yapılan göndermelerle birlikte ahlak fenomenini anlama ve ona dair problemlere bir çözüm önerisi sunma gayreti hedefiyle yazılan bu eser yeni ufuklara imkân veren bir niteliğe sahiptir.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, Ramazan. *Ahlak: Eleştiri ve İnşa -Charles Larmore'un Düşüncesinde-*, Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2023.
- Larmore, Charles. *Morality and Metaphysics*, New York: Cambridge University Press, 2021.
- Lyotard, Jean-François. *Postmodern Durum*, Çev. İsmet Birkan, Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2013.